

Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.
(Masarykova univerzita)

***Oslava nebo trauma?
Pomníky a památníky v ČR jako
zrcadlo doby a politicko -
společenských přeměn ve 20.
století.***

Sochy a pomníky se stavěly již v antice.

Pomníkem je socha nebo sousoší stojící na veřejném prostranství. V 19. století byl tento termín širší.

Podle jazykovědce Josefa Jungmanna byly pomníky „**pamětním znamením**“.

Jako pomník byl někdy vnímán kříž posvěcený legendou, přírodní území (Růžový palouček). Pomníkem může být také stavba nadaná zvláštní symbolickou hodnotou ve vztahu k českému státu (Karlštejn) nebo Mohyla Míru či památník na Vítkově.

Pomníky 19. století jsou výrazem hledání a nalézání identity v rovině státní a ještě více národní. Důležitou roli sehráli při formování moderního českého národa v 19. století. Stejně období je však zároveň velmi problematičné, neboť právě v 19. století má své kořeny či původ mnoho mýtů a stereotypů českých dějin

2. MÝTY A STEREOTYPY – mor historie

- snaha narovnat ideologická pokřivení, zneužití, pokroucení nezřídka končila fenoménem „ode zdi ke zdi“
- Typický příklad: JAN ŽIŽKA – padouch nebo hrdina?
- Mistr Jan Hus: už ne předvoj socialistického revolucionáře, ale KACÍŘ nebo NÁRODNÍ MUČEDNÍK?
- Neopodstatněné růžové brýle pro PRVNÍ REPUBLIKU
- Určité přetrvání stereotypů vůči Němcům, Rusům, šlechtě, církvi
- HLEDÁNÍ NOVÉHO MÍSTA, resp. REHABILITACE NĚKTERÝCH OSOBNOSTÍ VĚDECKY:
- - tzv. husovská komise – výzva papeže Jana Pavla II. (1990) – mezinárodní vědecké symposium ve Vatikánu za účasti našich předních medievalistů a husitologů
- Problém: výsledky se pomalu a těžce dostávají do škol
- **„Mistr Jan Hus – most mezi konfesemi“**
- -rekatolizační komise, čarodějnické procesy aj.

Alois Jirásek

I dnes si klademe otázku:

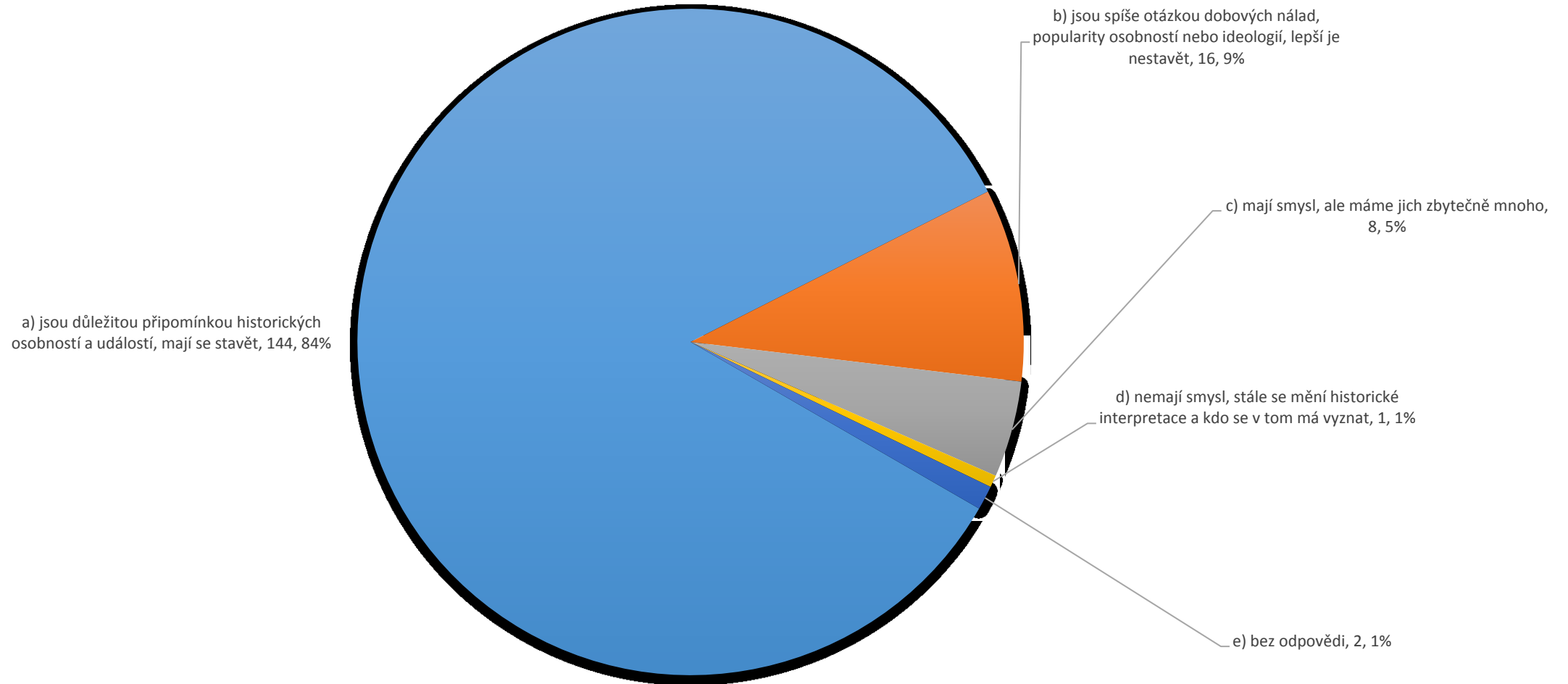
Kdo je největší Čech? Které události nebo období českých dějin je nejvýznamnější? K tomu přidejme nekonečné otázky českého a německého stýkání a potýkání. A v neposlední řadě také konfesní střety, které se táhnou jako Ariadnina nit českými dějinami a pokračují přes ekumenické snahy dodnes.

Roku 2018 jsme si připomínali sto let naší republiky. Nebylo to však sto let české demokracie. Téměř půl století žil náš národ v totalitě, nejdřív nacistické, poté komunistické.

Pomníky jsou němým svědkem minulosti, ale výše zmíněné politické, společenské, náboženské poměry, konfrontace se jich v podstatné míře dotkly. Některé musely pryč, jiné byly postaveny. Ani v době, kdy se můžeme těšit ze svobody a demokracie diskuse nad pomníky nekončí. V obcích, městských částech probíhají diskuse, konfrontace a referenda o setrvání či

Pomníky a památníky – stavět či nestavět (názory studentů katedry historie PdF MU – budoucích učitelů dějepisu, přes 200 respondentů)

Sochy, památky, reliéfy atd...

Památník Přemysla Oráče od architekta F. Staumanna
vybudovaný roku **1841** nákladem hraběte Ervína Nostice
Rienecke, jenž byl majitelem zámku v sousedních Hliňanech

Mohyla u LIPAN (30.5.1434), odhalena **1881**, spolek Prokop, při odhalení 20 tis. lidí

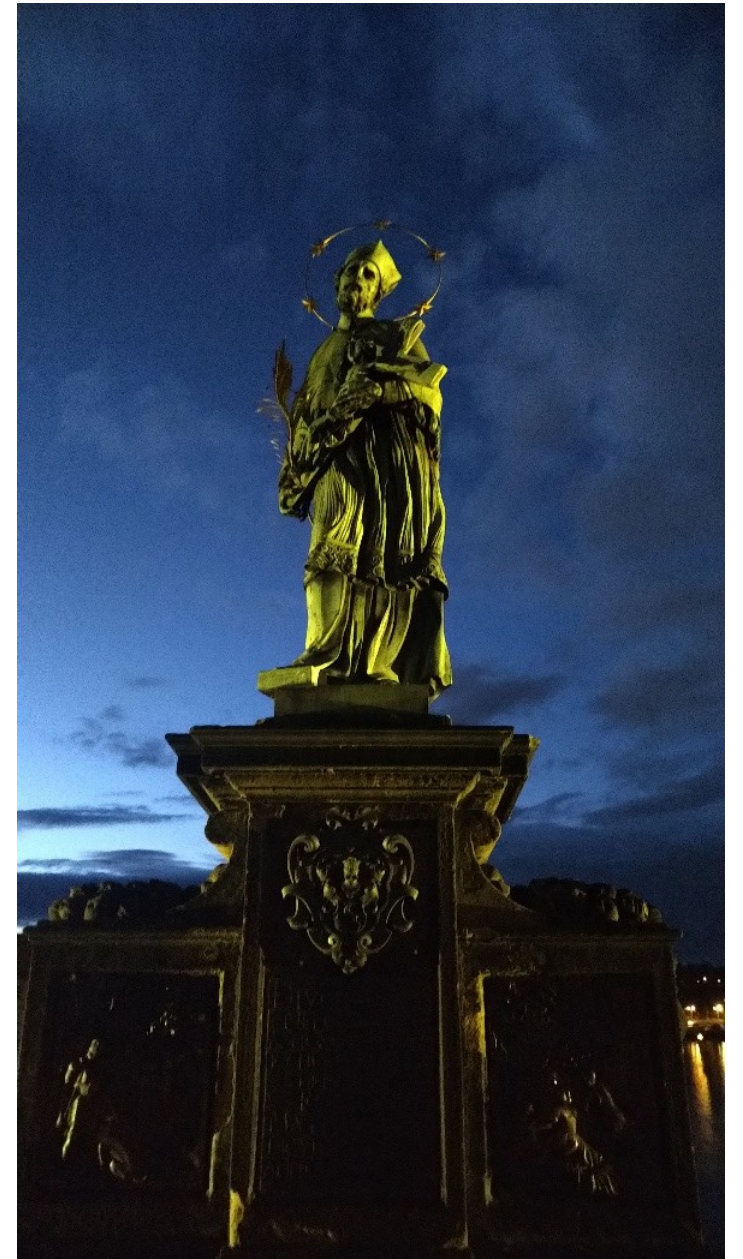

Pater patriae – Karel IV., největší Čech

- Praha – Křižovnické náměstí
- Novogotický bronzový pomník císaře Karla IV. byl odhalen uprostřed náměstí roku **1848** u příležitosti 500. výročí založení Univerzity Karlovy.

S. Jan Nepomucký od Jana Brokoffa

Josef II. aneb, když císař okusí práci poddaných

- Reliéf od slavného vídeňského sochaře **Josefa Kliebera** zachytil **událost z 19. srpna 1769**, kdy Josef II. vyoral při zastávce na cestě do Olšan na Vyškovsku brázdu na poli u Slavíkovíc. **Klieber** patřil ke skupině nejvýznamnějších sochařů první poloviny 19. století ve střední Evropě.
- Odhalen **1836**

29m vysoký pomník-fontána založený 22. 8. 1845 a odhalený 30. 5. 1850 arch. J. O. Krannerem. Plastiky od Josefa Maxe a Josefa K. Böhma. Z vrcholu shlíží jezdecká socha císaře Františka I., ostatní sochy reprezentují 16 krajů a Prahu.

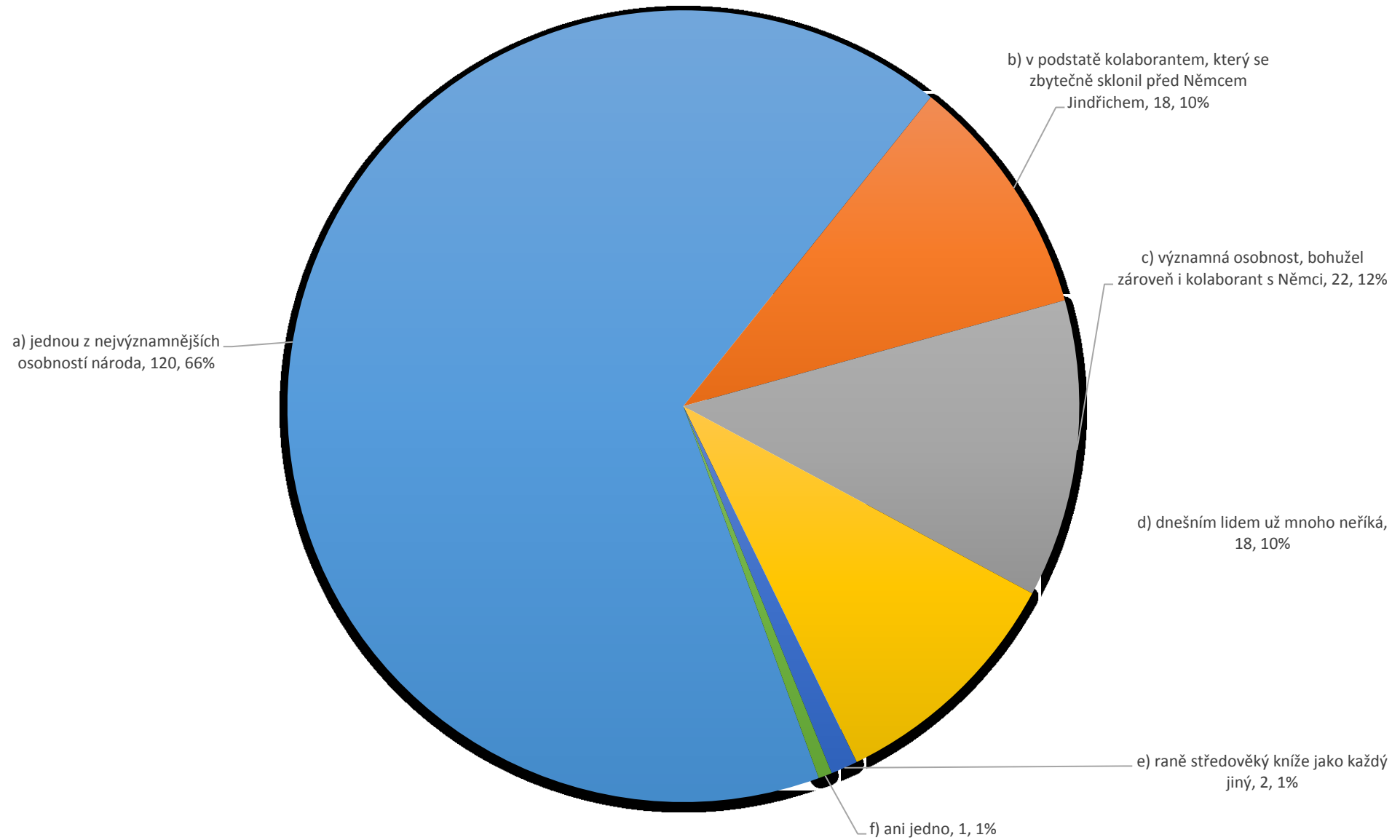
7. HISTORIE VERSUS POLITIKA

aneb když chybí historické znalosti, vkrádají se do politické diskuse blbosti

- SV. VÁCLAV – DEN ČESKÉ STÁTNOSTI
- Vyhlášení dne státním svátkem bylo navrženo na základě usnesení výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu PS PČR z 24. března 2000.
- Výbor zvolil pro státní svátek označení „*Den české státnosti – Svatý Václav*“.
- Při druhém čtení návrhu zákona se k tomuto dni vyjádřil nejprve tehdejší premiér Miloš Zeman, který svátek s ohledem na historický kontext nepřímě označil za symbol servility a kolaborace.
- Poslanec Vojtěch Filip poté navrhl vypuštění tohoto dne ze seznamu státních svátků uvedených v návrhu zákona.
- Nakonec navrhl poslanec Vlastimil Tlustý, aby svátek nesl označení „*Den české státnosti*“

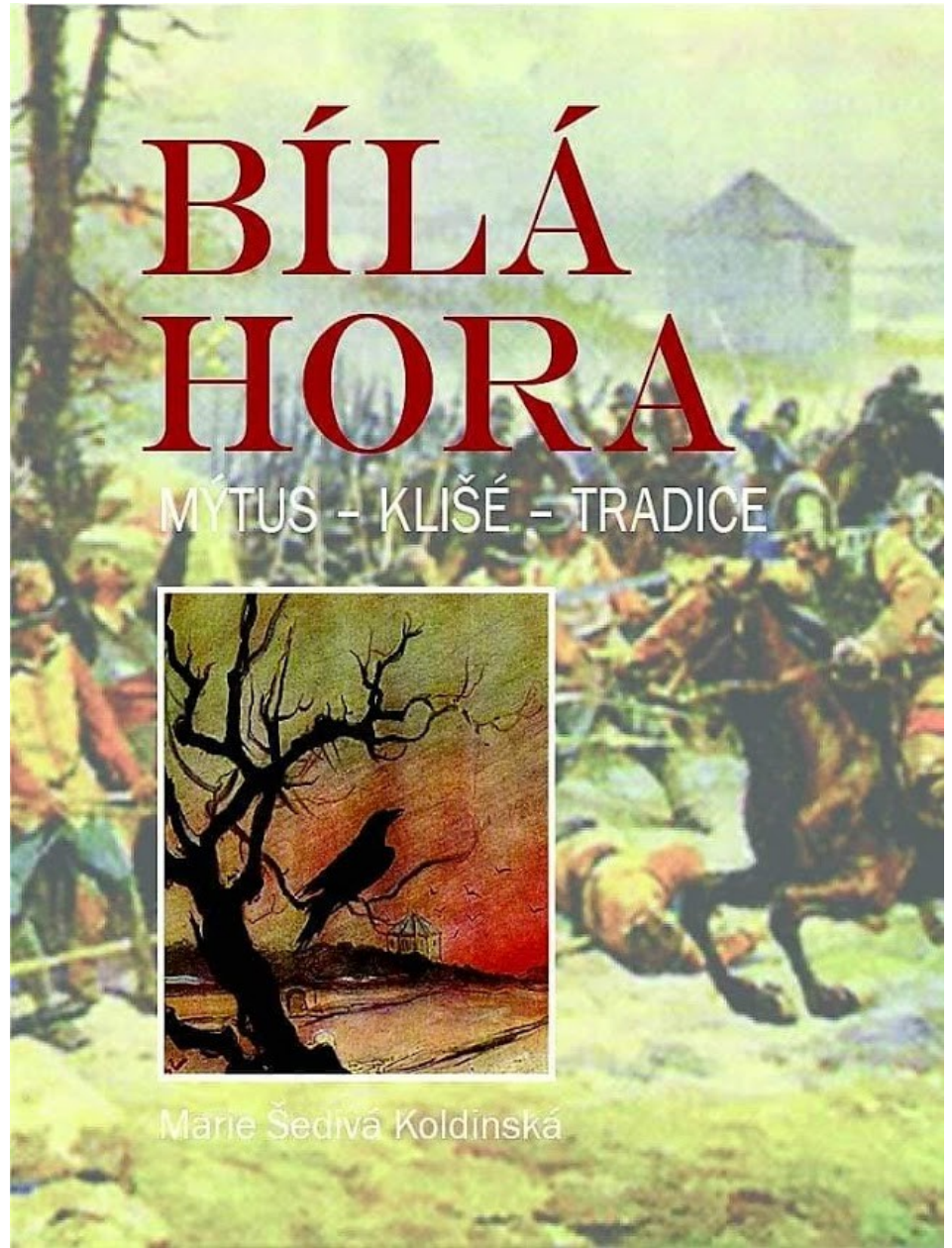
Sv. Václav, přemyslovský kníže a hlavní zemský patron byl:

L.Šaloun: Mistr Jan Hus (1915) – staroměstské náměstí. Finanční prostředky pro vybudování pomníku byly obstarány prostřednictvím veřejné sbírky. První soutěž na návrh pomníku byla vypsána již roku 1891; pomník měl stát na Malém náměstí. Vítězný návrh sochaře Vilíma Amorta však nebyl realizován.

1918: Prýc s monarchií a odcinme Bilou horu!

Thunovský palác – sídlo Poslanecké

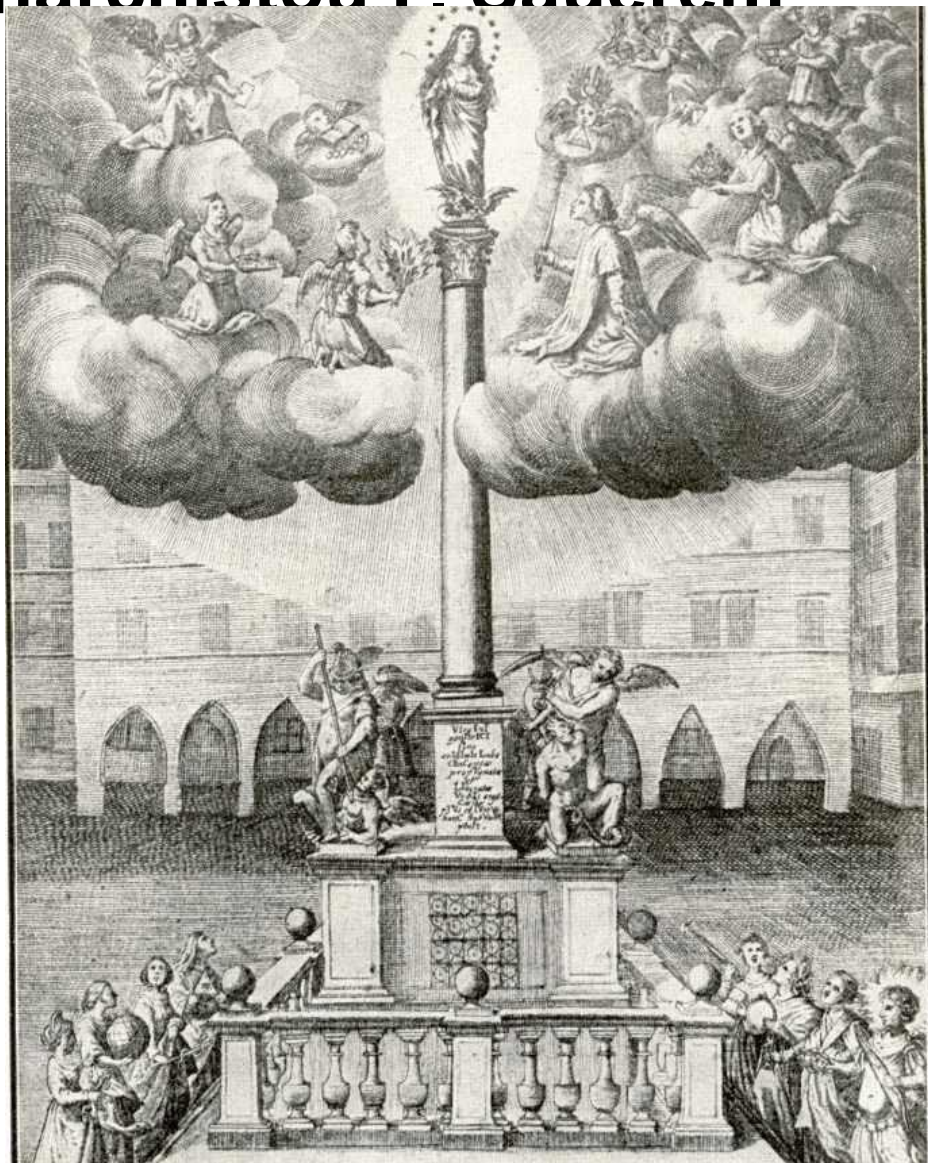
MÍSTO PAMÁTKY BUDOVĚ ZEMSKÉHO SNĚMU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO
SE DOKONAL REVOLUČNÍ PŘEVRAŤ PROTIŘÁKOVSKÝ A BUDOVAL SE OBNOVENÝ
STÁT ČESKOSLOVENSKÝ
ZDE SE DNE 28. ŘÍJNA 1918 UJAL NÁRODNÍ VÝBOR SAMOSPRÁVY V ZEMĚ ČESKÉ
ZDE SE DNE 17. LISTOPADU 1918 SEŠTOUPLILO NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ZBAVIL
ROD HAPSBURSKO-LOTŘINSKÝ TRŮNU ČESKÉHO A PROHLASILO REPUBLIKU
ČESKOSLOVENSKOU ZVOLILO JEDNOMYSLNĚ JEJÍHO PRVNÍHO PŘESIDENTA
A JEJÍ VLADU
ZDE DNE 29. ÚNORA 1920 SCHVÁLILLO NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ÚSTAVNÍ
LISTINU REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

Bílá hora (8.11.1620 symbol národního utrpení a poroby – „neštěstí bez míry a hranic“ (J.Pekař), 300 let jsme úpěli...

Staroměstské náměstí – Mariánský sloup (J.J.Bendl, 1650, stržen 3.11.1918 jako symbol Bílé hory a monarchie davem v čele s anarchistou F. Sauerem

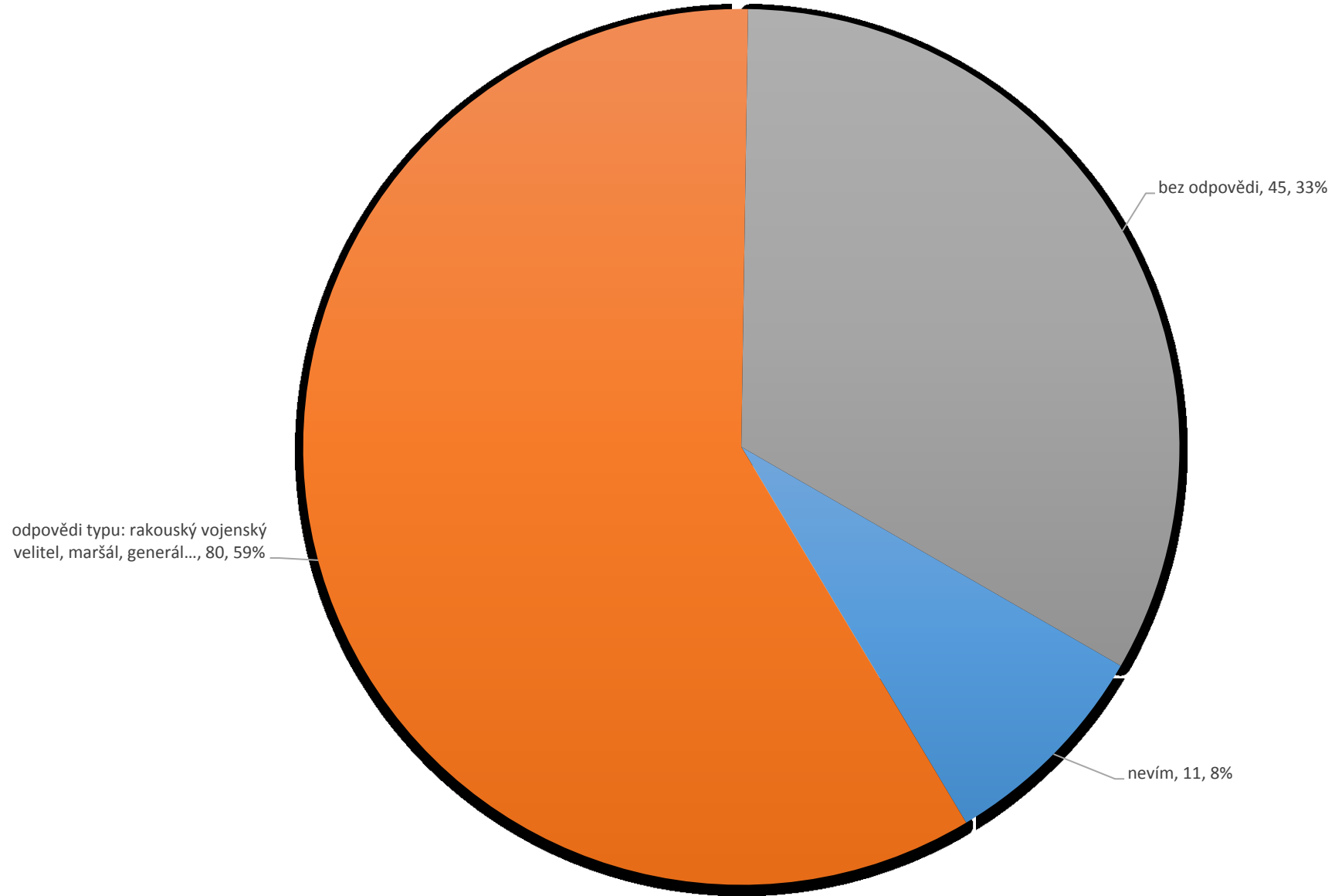

Maršál Radecký – vrátí se?

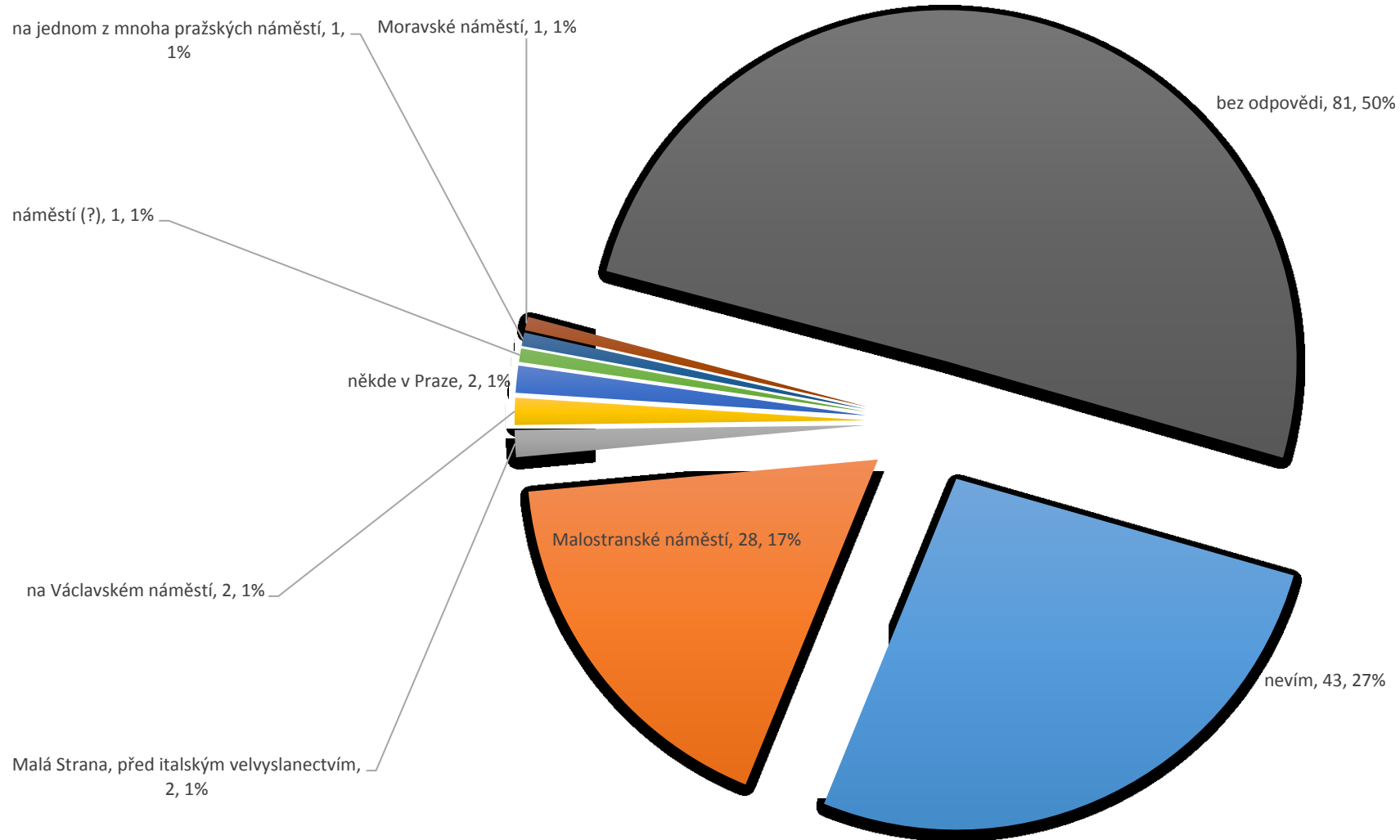

- Od Sedlčan pocházel proslulý maršál pěti císařů a muž, který se zapsal nesmazatelně do dějin našeho vojenství - maršál Václav Radecký z Radče. Mluvil česky, psal česky, k českým zemích se po celý život hlásil, přesto jsme ho tak nějak vymazali z historie
- 13.listopadu **1858**, po roce 1920 zakryt, v květnu 1921 rozebrán
- Záminka – „nepřítel sjednocení Itálie“
- Uvažuje se o obnovení

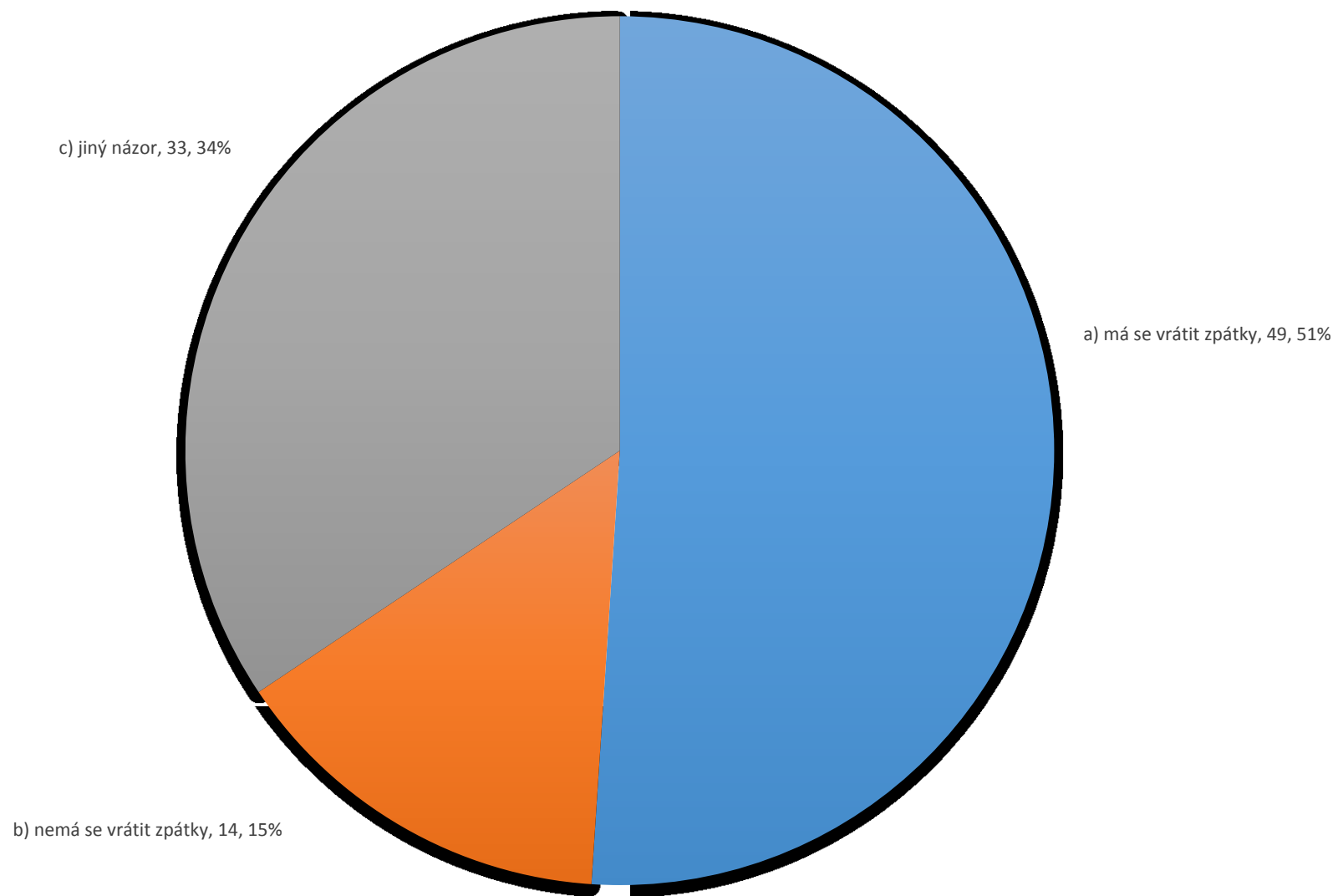
Kdo to byl Václav Radecký?

Kde byla v Praze socha Václava Radeckého?

Socha Radeckého:

První republika se opírala o husitskou tradici

- Autorem akademický sochař Emanuel Kodet
- Postaven 1920 – **500 let od bitvy u Sudoměře**

První socha TGM – Loučka u Litovle

- Jako jedna z prvních obcí v republice postavila a odhalila již v **létě roku 1919** obec Loučka pomník prvnímu českému prezidentovi Tomáši Garriguovi Masarykovi.
- Autorem byl Josef Hemzal z Konice. Protože v průběhu 2. světové války hrozilo, že bude okupanty odstraněn a zničen, místní sokolové pomník už v roce 1939 rozebrali a tajně ukryli do obecní studny, kde přečkal až do konce války.
- Busta T. G. Masaryka byla v červenci 1945 se studny vyzdvižena a znovu postavena na základnu pomníku.

Rudka u Kunštátu – z Masaryka zbyly jen boty

Jeskyně blanických rytířů – Rudka u Kunštátu
Sochař Stanislav Rolínek – 1928

Jeho první dílo, oslava 10 let republiky, prezidenta naživo neviděl

Po ustavení Protektorátu Němci nařídili sochu zničit, ničily se všechny sochy Masaryka, místní ji ale chtěli zachránit, postavili kolem ní dřevěné bednění. To nepomohlo, a tak se rozhodli sochu rozřezat a fragmenty schovat. Po heydrichiádě ale přišlo udání, vše bylo zničeno.

Zničení byli za války i tři kamenní legionáři, dnes již obnovení. Za socialismu zase museli být rozbiti trpaslíci, které Rolínek vytesal pro pobavení dětí. Do doby plné velikých činů se nesoudruh trpaslík nehodil.

V regionu jsou další Rolínkova díla

JAN HUS V JIHLAVĚ aneb „pravdy neupálíš“

- V červnu roku 1938 se Sudetoněmecká strana stala v jihlavských volbách nejsilnější.
- Sochu Jana Husa na dnešním náměstí Svobody pomalována v květnu 1938 hákovými kříži. I to bylo součástí předvolební kampaně v tom roce.
- Husova socha nakonec v Jihlavě nevydržela a po německém tlaku musela z náměstí pryč. Dnes stojí u Hlinska.

TGM – Bystřice nad Pernštejnem aneb nejen knihy, i sochy mají své osudy

- 17. června 1928 – Masaryk navštívil Bystřici n. P.
- V roce smrti TGM (1937) rozhodl okresní osvětový sbor o postavení sochy
- Tvůrce sochy: **Vincenc Makovský** (z Nového Města na Moravě)
- Materiál: bronz, na žulovém podstavci, nadživotní velikost
- Podobný pomník už dělal předtím Makovský pro Humpolec
- Odhalení se plánovalo k 20. výročí vzniku ČSR, ale vzhledem k Mnichovu o něco později, stala se útěchou
- na nátlak okupantů poprvé socha sundána (hasičská zbronce, kulna u hřbitova)
- 28. října 1945 znovu odhalena
- Přečkala kampaň Antonína Novotného proti „Masarykismu a sociáldemokratismu“
- 1961 znovu odstraněna
- 1968 znovu instalována
- Další odstranění odmítl při otevírání Kulturního domu ministr Klusák 1980 s poukazem na to, že se jedná o dílo Makovského
- 1984 „neznámí lidé“ sochu TGM odvezli do skladu Horáckého muzea
- Počtvrté zpátky 6. července 1990.

TGM od Vincence Makovského před měšťanskou školou

TGM v Brně, Konečného náměstí – kopie sochy V. Makovského

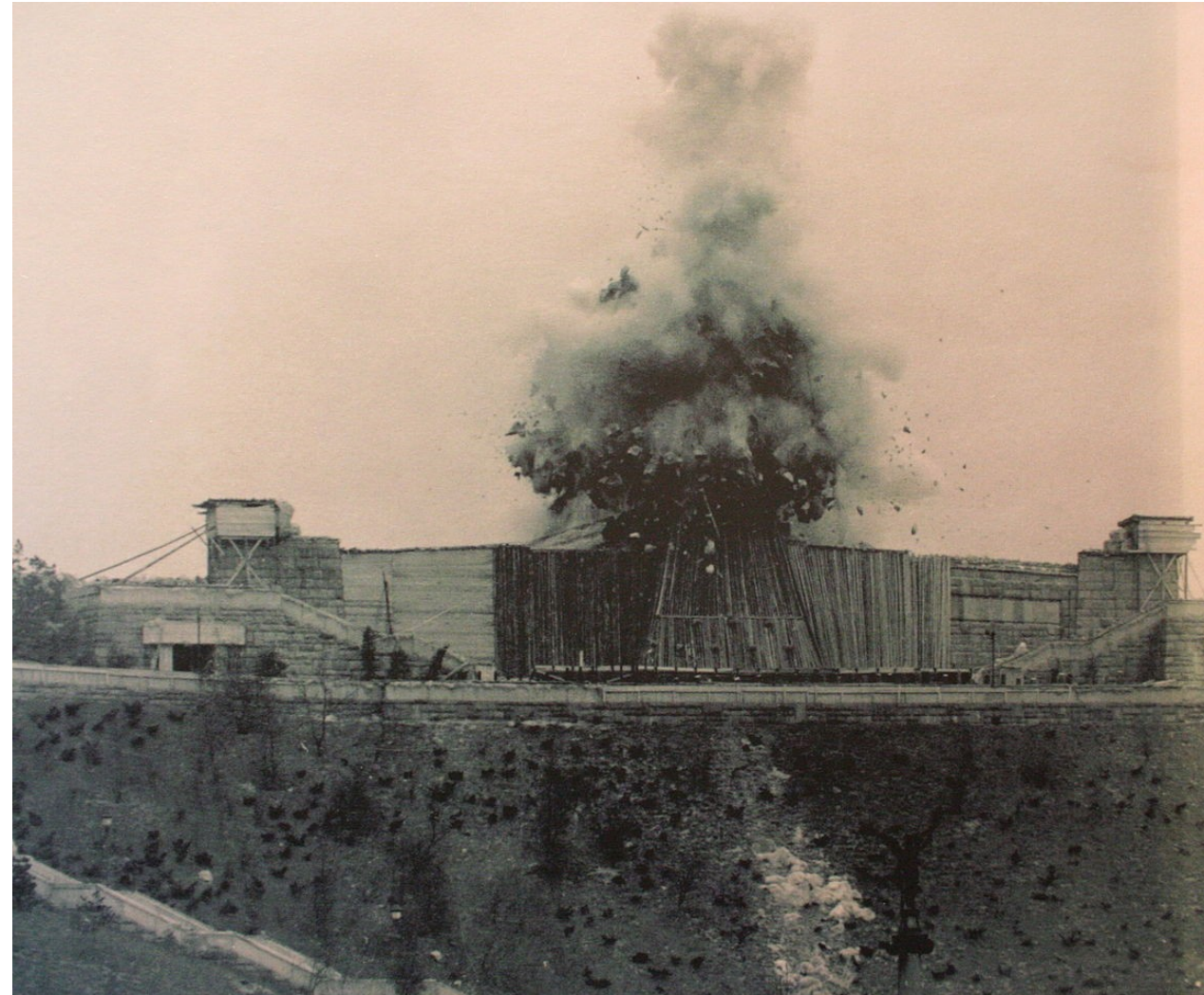

Dědice – Klement Gottwald

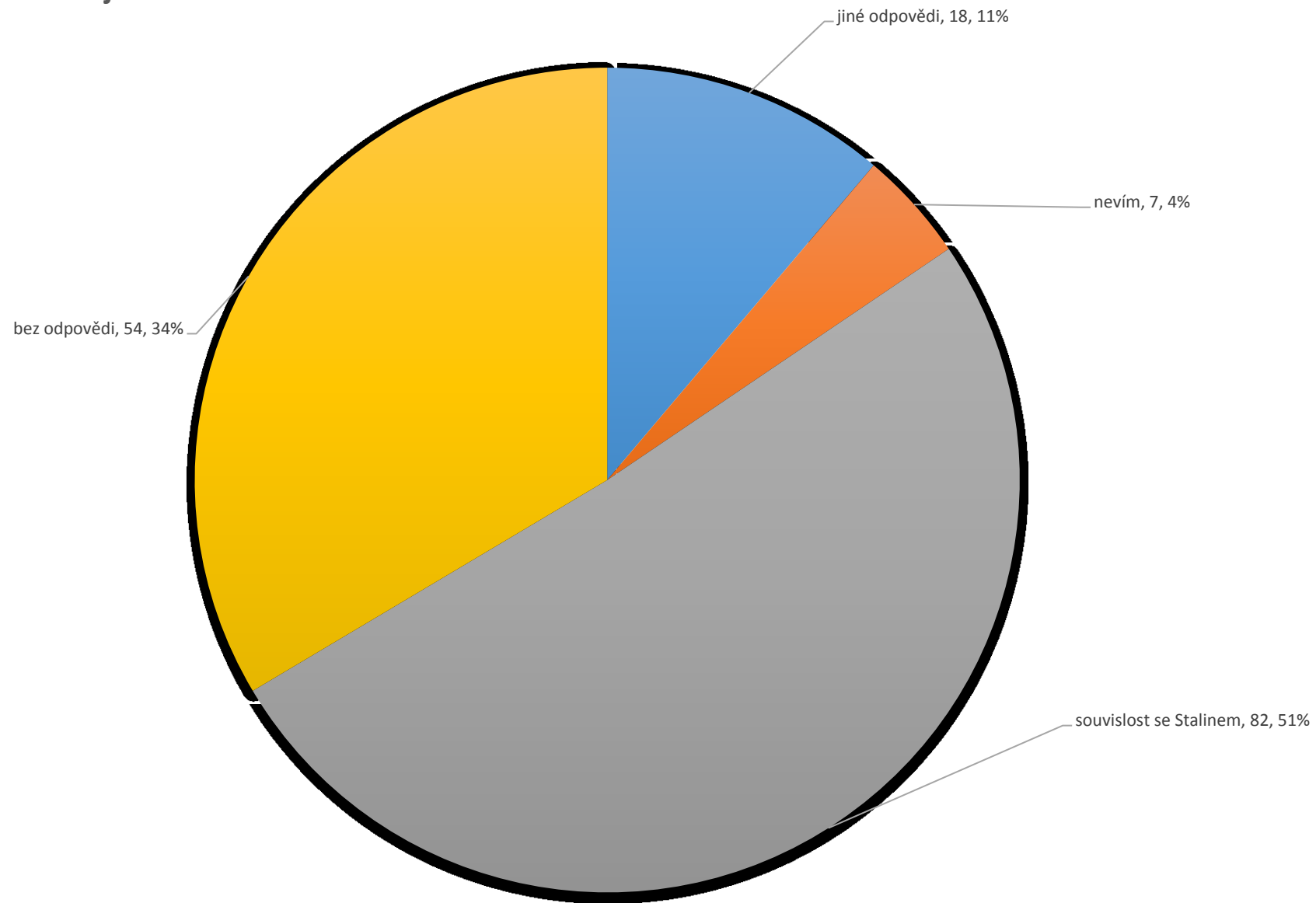

STALIN – PRAHA LETNÁ alias „fronta na maso“

Odhaleno po setmění na první máj roku **1955** pod heslem „*Svému osvoboditeli – československý lid*“, tj. po smrti Stalina a nedlouho před Chruščovovou kritikou Stalina kultu osobnosti, **1962** postupně likvidován, ve své době **největší skupinový pomník** ve střední Evropě

Pomník s přezdívkou "fronta na maso"- o co se jednalo a kde stál?

Vítkov s jezdeckou sochou Jan Žižky. Bohumil Kafka, červenec 1950, 9 m vysoká.

Jan Žižka - TROCNOV

- Tvůrce profesor Josef Malejovský, vzniklo v letech 1958-1969

Kuriozum ZLÍN – TGM a Gottwald si hleděli do tváře

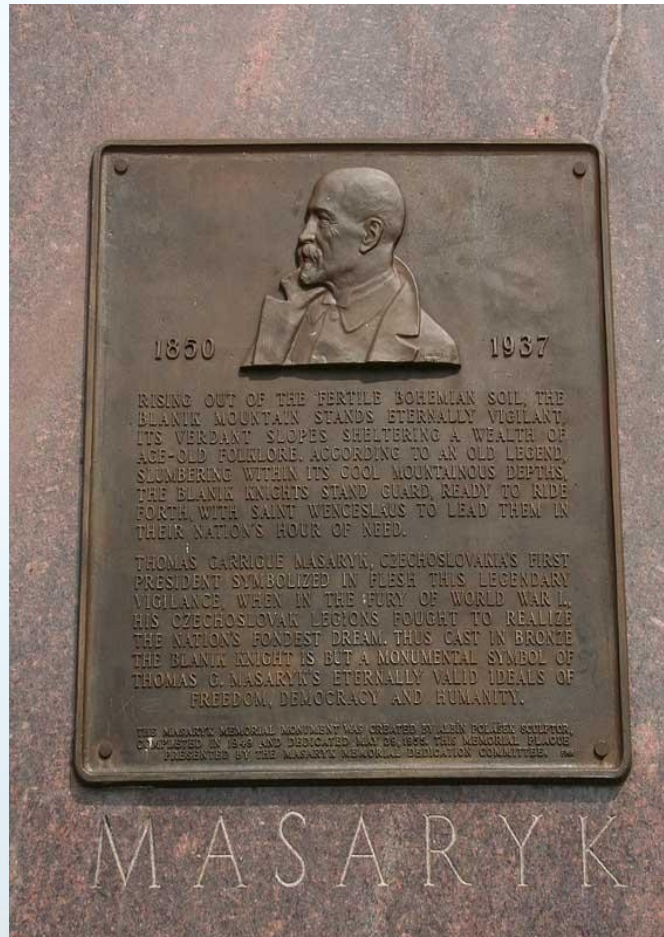
V euforické době roku 1968 byla socha Masaryka vrácena na původní místo, kde byla umístěna po 1. světové válce.

Od roku 1961 stála na stejném náměstí i Gottwaldova socha

Oba státníci se na sebe několik roků dívali.

Masaryk tam vydržel do roku **1973**, kdy byl v noci tajně odstraněný a uložený do garáže, kde dnes leží Gottwald.

CHICAGO – Albín Polášek? TGM jako „blanický rytíř“

Socha Blanického rytíře – Památník Tomáše Garrigue Masaryka v Chicagu. Chicago bylo ve dvacátých letech zřejmě druhým největším českým městem po Praze. Sehrálo také významnou roli při budování Československa. Významné v této souvislosti byly tři návštěvy Tomáše Garrigua Masaryka v tomto městě. Po smrti prvního československého prezidenta v roce 1937 se místní krajané rozhodli vybudovat na jeho počest monumentální památník. Ten byl odhalen dne **29. května 1955**. Slavnostní akt se stal jednou z nejvýznamnějších oslav československých demokratických tradic za celé období studené války. Sochu vytvořil českoamerický sochař **Albín Polášek**, který v Chicagu vedl po téměř **třicet let katedru sochařství na světoznámém Art Institutu**. Alegorie blanického rytíře přirovnává TGM ke svatému Václavovi.

WASHINGTON

Kopie sochy V. Makovského,
odhalena 2002, péčí krajanů, za
účasti V. Havla

Hodslavice – rodný dům F. Palackého, socha instalována „otci národa“ až 1968

Některé památníky mohly být instalovány buď v cizině nebo až po roce 1990

Sobotín – čarodějnické procesy

Masarykovy návraty

Hodonín – památník stávky 1930

M.R. Štefánik (Bohumil Kafka). Originál v Bratislavě, za Slovenského štátu zničen, v Praze model v lapidáriu, 1994 instalována.

POMNÍK OSVOBODITELŮM A SB RATŘENÍ
(Karel Pokorný – 1947, Česká Třebová, v Praze kopie
(V. Makovský – 1955, nápisy sundány 1993)

Když tanky, tak jedině růžový...

Václav Havel – Washington, Kapitolm v ČR sochu nemá

A co BENEŠ?

- Instalace pomníku prezidenta E. Beneše v Praze (Loretánské nám.) i v Brně (u Právnické fakulty) – vyvolaly vášnivé diskuse. Především proto, že je mnozí spojují s tzv. „Benešovými dekrety.“

PRESIDENT REPUBLIC
JUD. EMIL HÁCHA
1872 - 1945

MARIE HÁCHOVÁ
RODEM KLAUSOVÁ
15. I. 1837 - 17. X. 1914

MARIE HÁCHOVÁ
RODEM KLAUSOVÁ
12. IV. 1873 - 6. I. 1938

Antonín Zápotocký - Zákolany

- Zápotocký je místní rodák
- Původně socha v Kladně, zde od r. 1984
- Značná část z 500 obyvatel s kontroverzním komunistickým státníkem sympatizuje. Někteří mu říkají „tatiček“ či právě „náš Toník“, na socialistickou sochu jsou i pyšní. Tito starousedlíci vyjadřují svůj názor hrdě, otevřeně a hájí i umístění sochy.

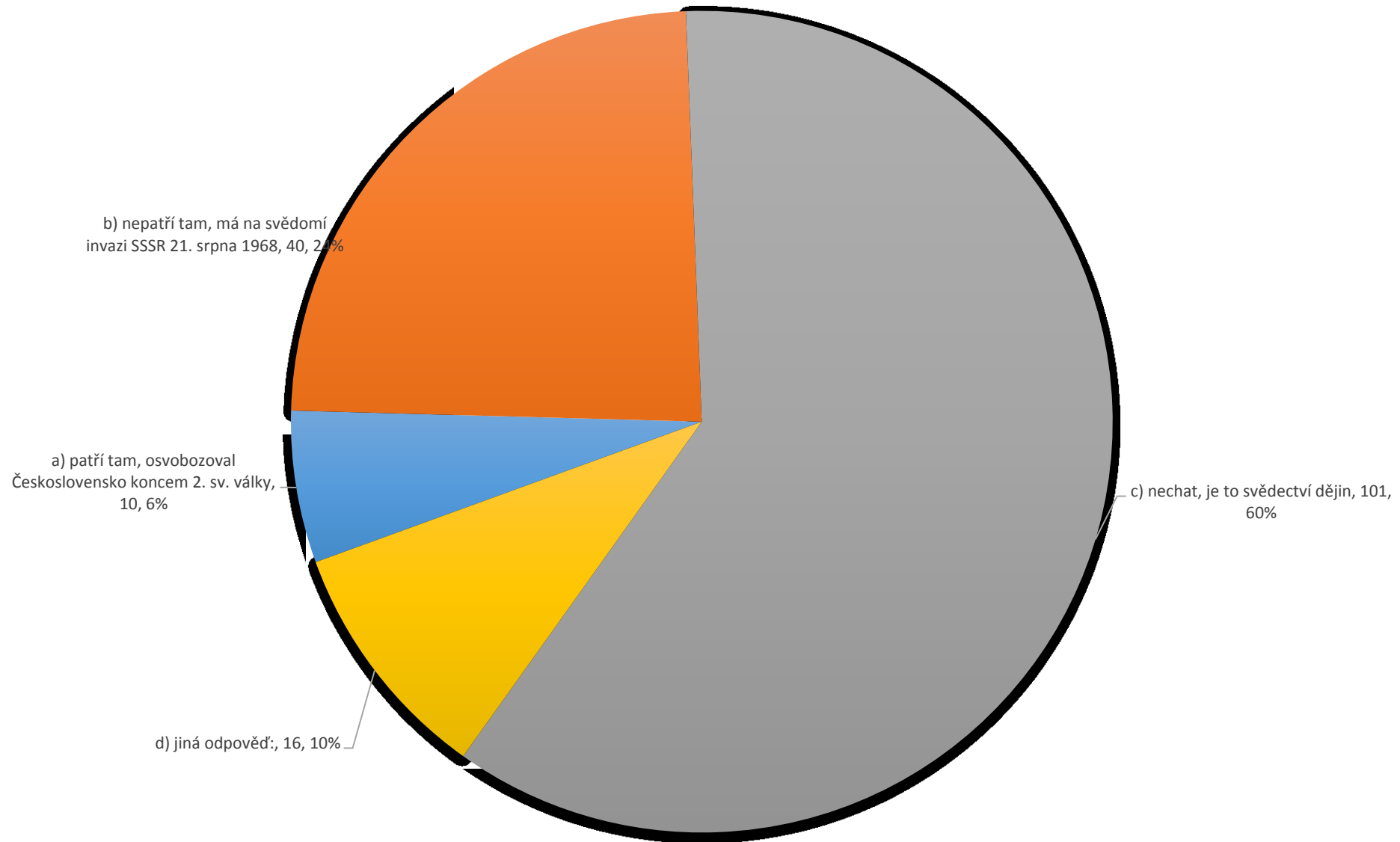
Maršál KONĚV – Praha Bubeneč – osvoboditel a okupant

MARŠÁL IVAN STĚPANOVIČ KONĚV VELEL 1. UKRAJINSKÉMU FRONTU, JEHOŽ JEDNOTKY BYLY NASAZENY K ZÁVĚREČNÉMU ÚTOKU NA BERLÍN A OSVOBODILY SEVERNÍ, STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ ČECHY A JAKO PRVNÍ VSTOUPILY 9. KVĚTNA 1945 DO PRAHY. NA PODZÍM 1956 ŘÍDIL POTLACENÍ MAĎARSKÉHO POVSTÁNÍ SOVĚTSKOU ARMÁDOU A JAKO VELITEL SKUPINY SOVĚTSKÝCH VOJSK V BERLÍNĚ SE V ROCE 1961 PODÍLEL NA ŘEŠENÍ 1. ZV. DRUHÉ BERLÍNSKÉ KRIZE VÝSTAVBOU BERLÍNSKÉ ZDI. V ROCE 1968 OSOBNĚ ZASTÍHL ZPRAVODAJSKÝ PRŮZKUM PŘED VĚDEM VOJSK VARSÁVSKÉ SMLOUVY DO ČESKOSLOVENSKA.

PODMĚNA BYLA VYSTAVĚN V ROCE 1980 MÍSTNĚ ČÁST PRAHA 6 - 2015

Socha maršála Koněva v Bubenči:

Litomyšl: Zdeněk Nejedlý, historik, politik, ministr školství

- V Litomyšli před základní školou v ulici Zámecká stojí Nejedlého socha od Jana Hány z roku **1978**. Po sametové revoluci probíhaly debaty o jejím odstranění. Nakonec byl pomník ponechán s vysvětlující deskou:
- *„Zdeněk Nejedlý (1878–1962).*
- *Rozmnožil i poškodil kulturu českou, přinesl poctu i úhonu rodnému městu, jež oceňuje dobré a zavrhuje špatné jeho skutky.*
- *Napsal dějiny Litomyšle, které jsou nepřekonané a budou nepřekonané, dal dohromady mládí Bedřicha Smetany, nikdo jiný dosud nezpracoval dějiny husitského zpěvu.“*

Nové Hrady u Skutče

- Vyrovňání se s totalitní minulostí – odlišné přístupy:
- NĚMECKO – denacifikace, socha nacistických pohlavárů je nemyslitelná
 - RUSKO – sochy Lenina, Džerdžinského aj. jsou na mnoha místech s interpretací „je to součást historie“

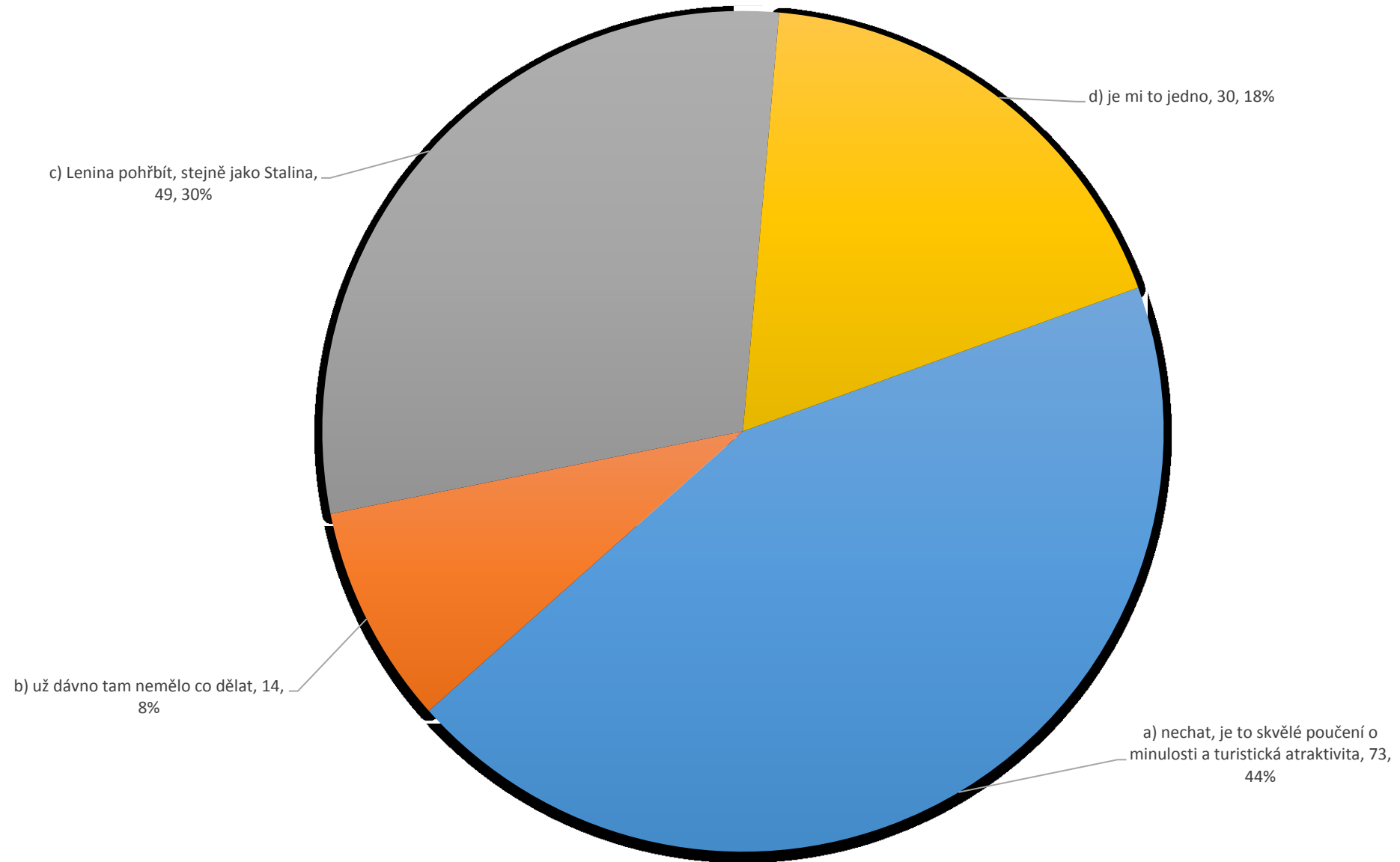
STALIN, DŽERDŽINSKI

Moskva – mauzoleum V.I.Lenina

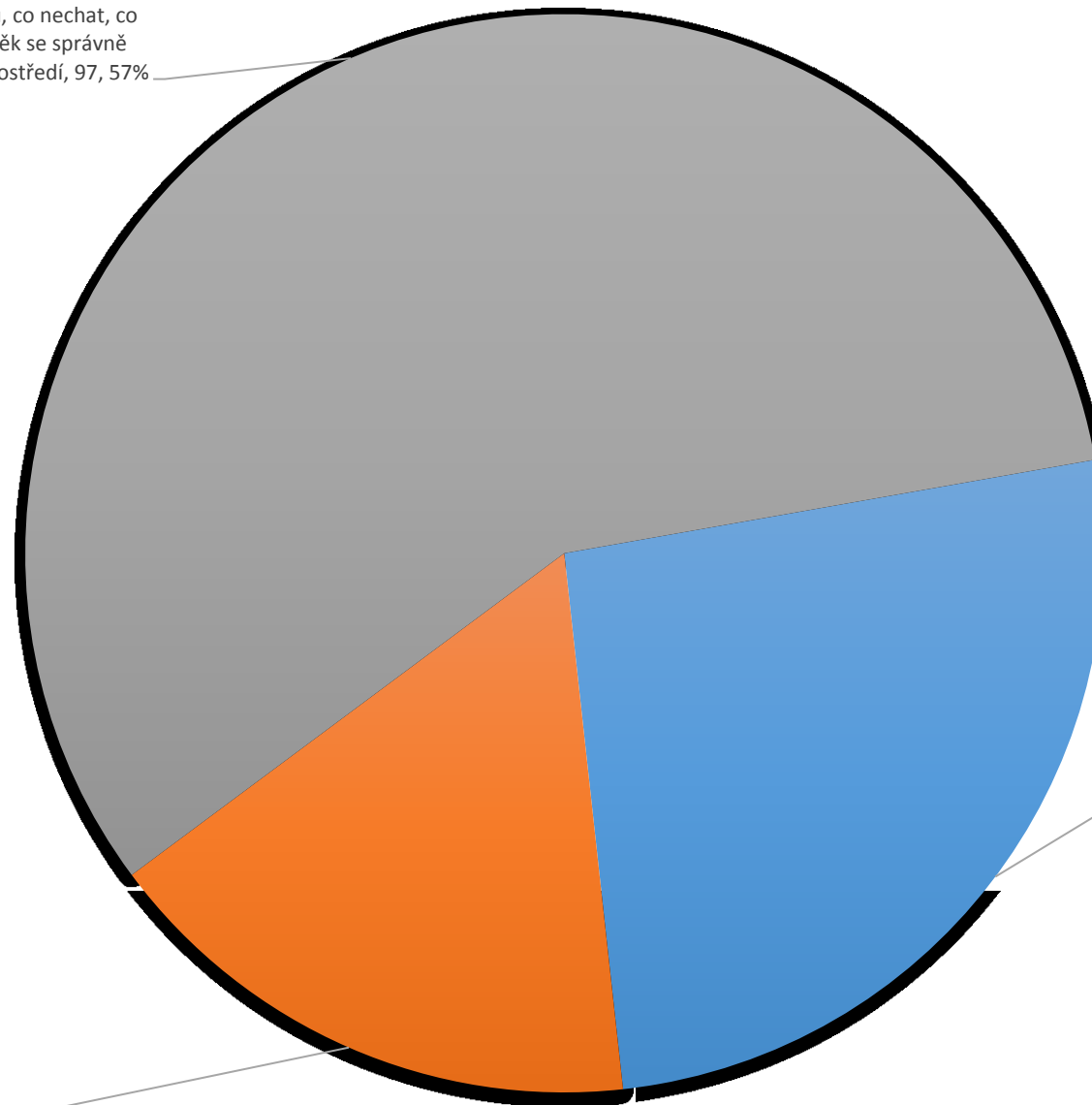

Mauzoleum V. I. Lenina:

Je mi bližší přístup:

c) ať si lidé rozhodnou, co nechat, co shodit, vzdělaný člověk se správně zorientuje v každém prostředí, 97, 57%

a) všechno je součástí historie, neměly by se bourat ani sochy diktátorů, osobností, mauzolea, představitelů totalitních režimů, problematických jako např. v Rusku, 44, 26%

b) S negativní minulostí a postavami je třeba rázně zúčtovat a odstranit je a distancovat se od nich naprosto, SRN, 28, 17%

AKTUÁLNĚ 2019: pomník VLASOVCŮM v Praze?

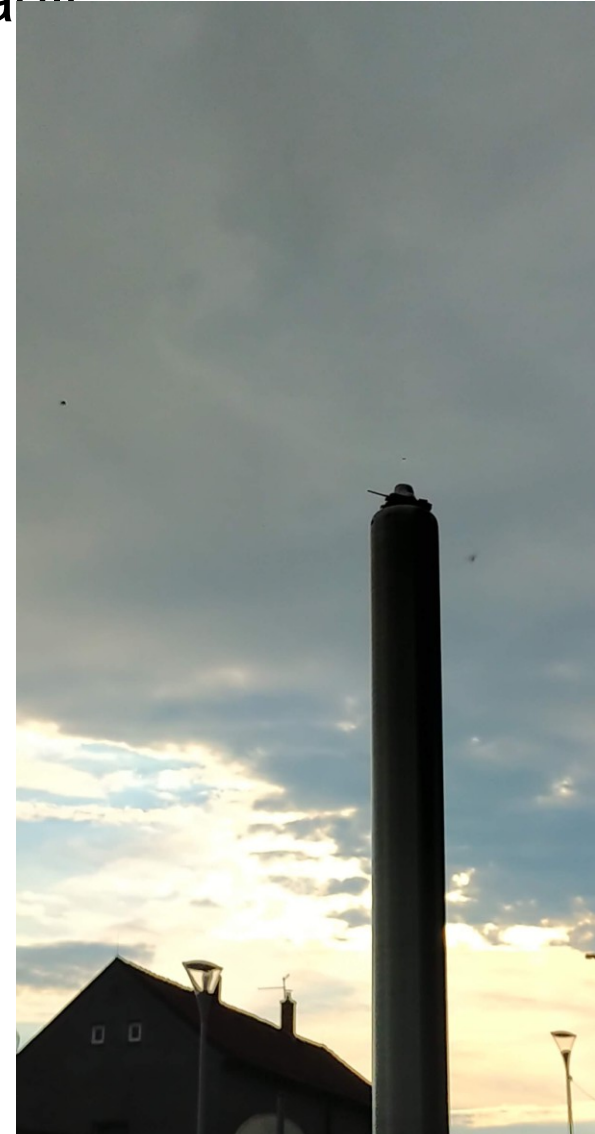
Srovnej:

<https://www.novinky.cz/historie/clanek/pomnik-rozporuplnym-vlasovcum-ani-historici-nejsou-zajedno-40305354>

Vlasovci – ruská osvobozenecká armáda – PRAHA ŘEPORYJE

Na pamětní desce je vyryt citát z knihy Souostroví gulag Alexandra Solženicyna „Zdali všichni Češi pak pochopili, kteří Rusové zachránili jejich město?“ Další krátký text pak připomíná Pražské povstání a 300 vlasovců, kteří při něm padli

JE 6. KVĚTNA 1945 A PRÁVĚ ODBILO 22.00 HODIN. ULICEMI HLAVNÍHO MĚSTA SE ŠÍŘÍ PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ. V ŘEPORYJÍCH NA VELITELSTVÍ 1. DIVIZE OZBROJENÝCH SIL VÝBORU PRO OSVOBOZENÍ NÁRODŮ RUSKA PADÁ ROZKAZ JÍT BRATRŮM ČECHŮM NA POMOC. POVEL VYDÁVÁ GENMIR. SERGEJ KUZMIČ BUŇAČENKO, A OBRACÍ TAK VÝSLEDEK POVSTÁNÍ PROTI NĚMECKÝM OKUPANTŮM VE PROSPĚCH ČESKÉHO LIDU.

PŮSOBNÍ PROTISTALINSKÉ RUSKÉ OSVOBOZENĚCKÉ ARMÁDY, ZNÁMÉ JAKO VLASOVCI, JE SPJATÉ S ČETNÝMI KONTROVERZEMI. ZŮSTÁVA VŠAK NEPOPIRATELNÝM HISTORICKÝM FAKTEM, ŽE TITO MUŽI SE JAKO JEDINÁ ORGANIZOVANÁ VOJENSKÁ SÍLA POSTAVILI PO BOK POVSTALCŮ. JEJICH ZÁSAH V NEJKRITICHTĚJŠÍ CHVÍLI ZASTAVIL POSTUP NACISTICKÝCH JEDNOTEK A ZACHRÁNIL PRAHU PŘED ZNIČENÍM.

ZA OSVOBOZENÍ MĚSTA BĚHEM PRAŽSKÉHO POVSTÁNÍ POLOŽILO ŽIVOT VÍCE NEŽ 300 VLASOVců. VĚTŠINA PADLÝCH SPOČINULA V MNOHDY HROMADNÝCH, RÁDNĚ NEOZNAČENÝCH A NEVYKONANÝCH HROBECH. NĚKTERÉ Z NICH DODNES NEBYLY A ZŘEJMĚ NIKDY NEBUDOU OBJEVENY.

Zdali všichni Češi pak pochopili, kteří Rusové byli? Alexandr Solženiцын, Gulag

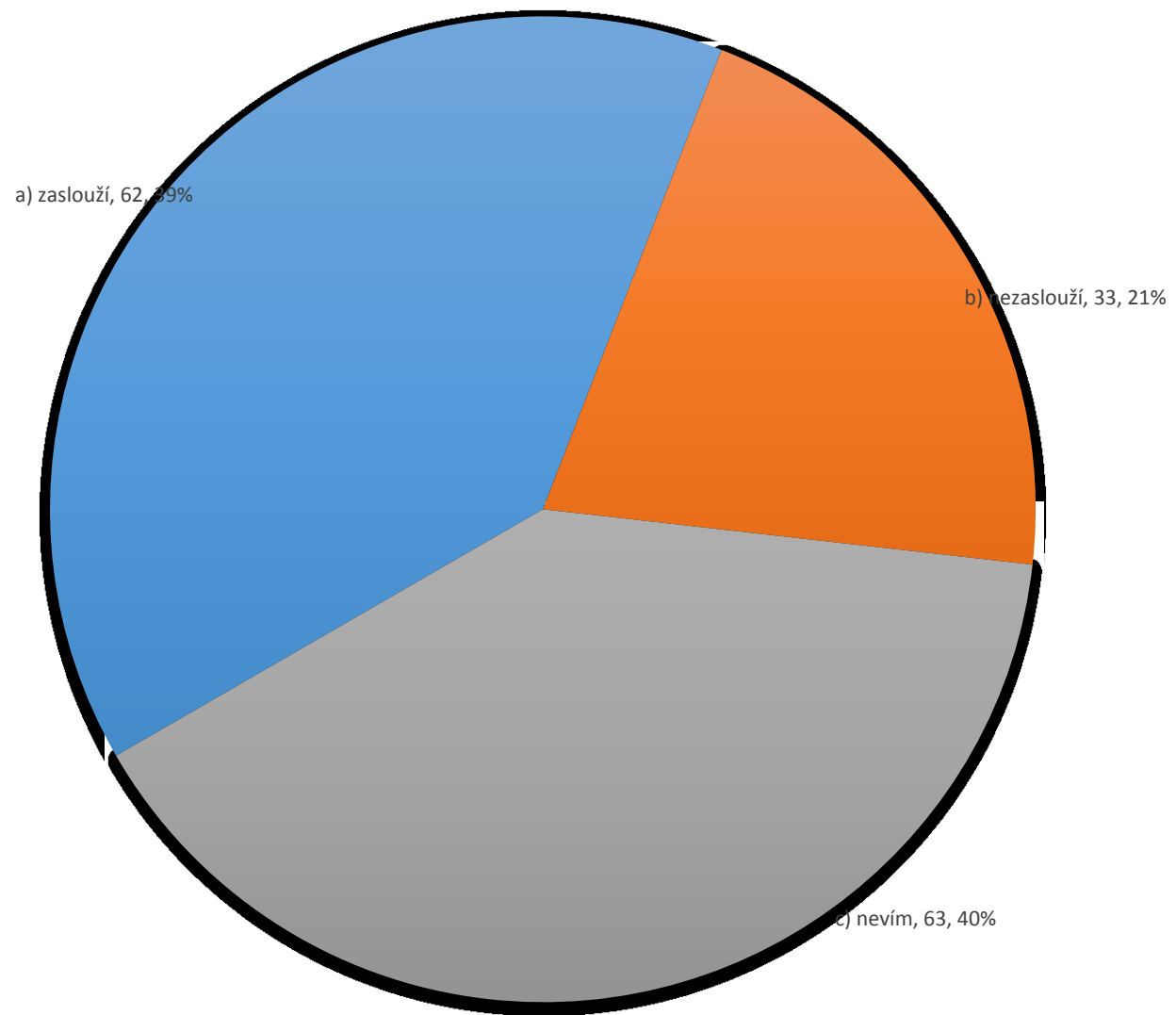

Все ли чехи разобрались потом, какие русские спасли им город? Александр Солженицын, Архипелаг Гулаг

JEJICH PAMĚTI

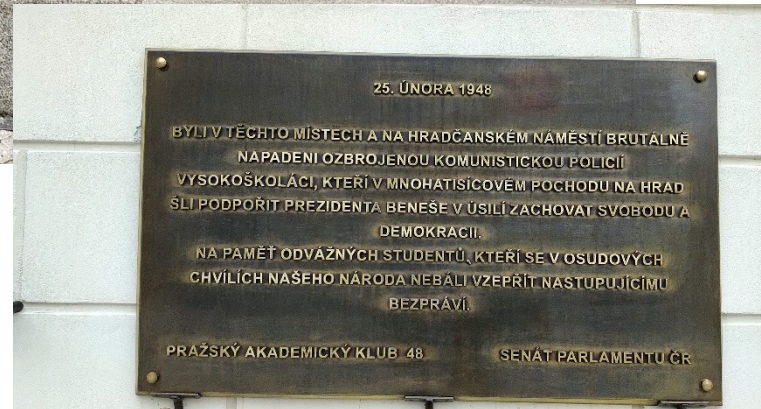
Vlasovci si plánovanou sochu v Praze:

Noční Nerudova ul. a pamětní deska J.B.Santiniho na Jánském vršku u býv. hřbitova

TGM na Hradčanském nám. a památník VŠ studentů bránících demokracii

Pohořelice – památník odsunutých brněnských Němců

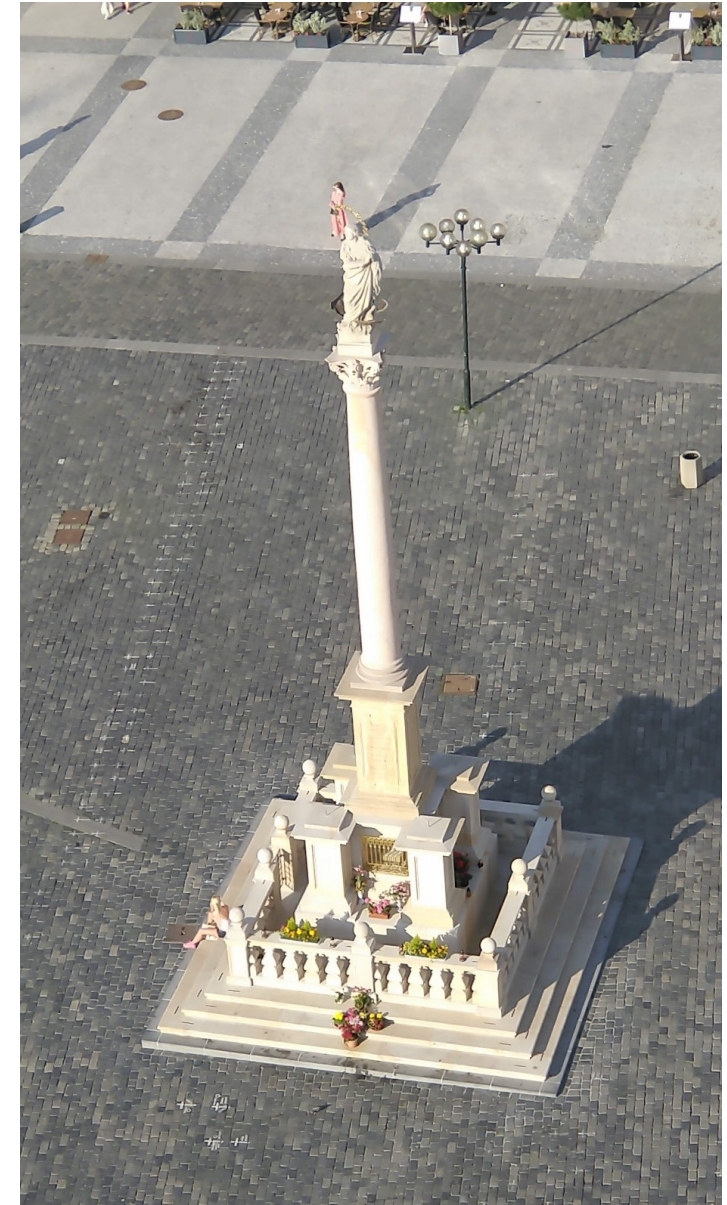
Památník Jiřího z Poděbrad - Kunštát

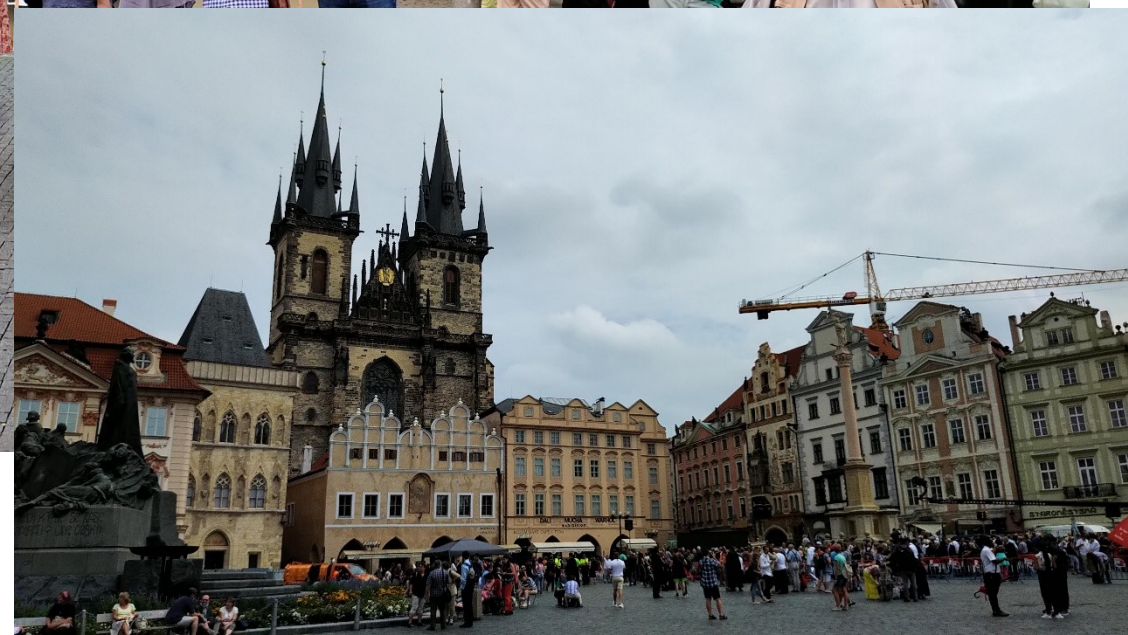
Langweillův model Prahy – výřez

Mariánský sloup

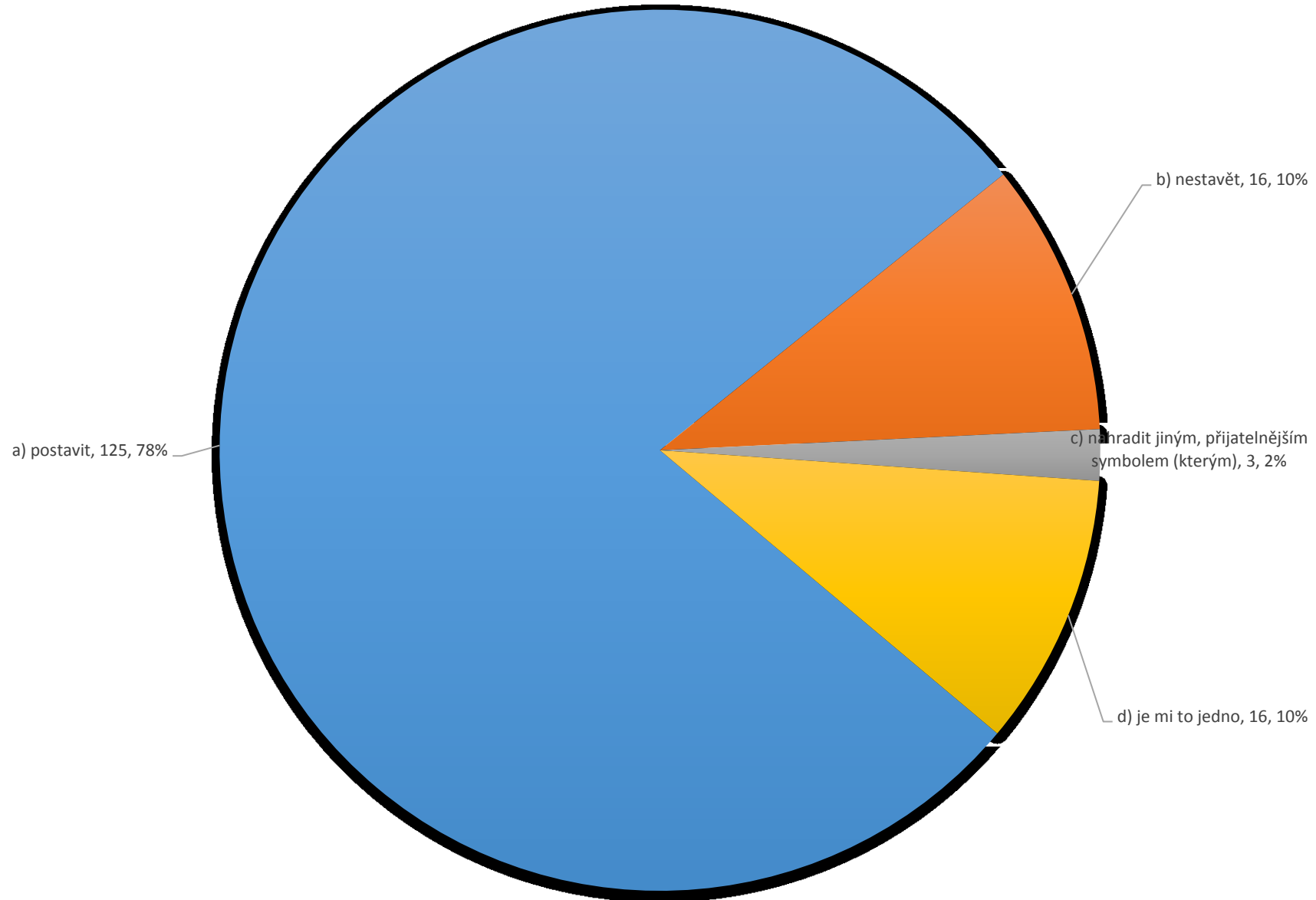
Posvěcení Mariánského sloupu v Praze – 15.8.2020

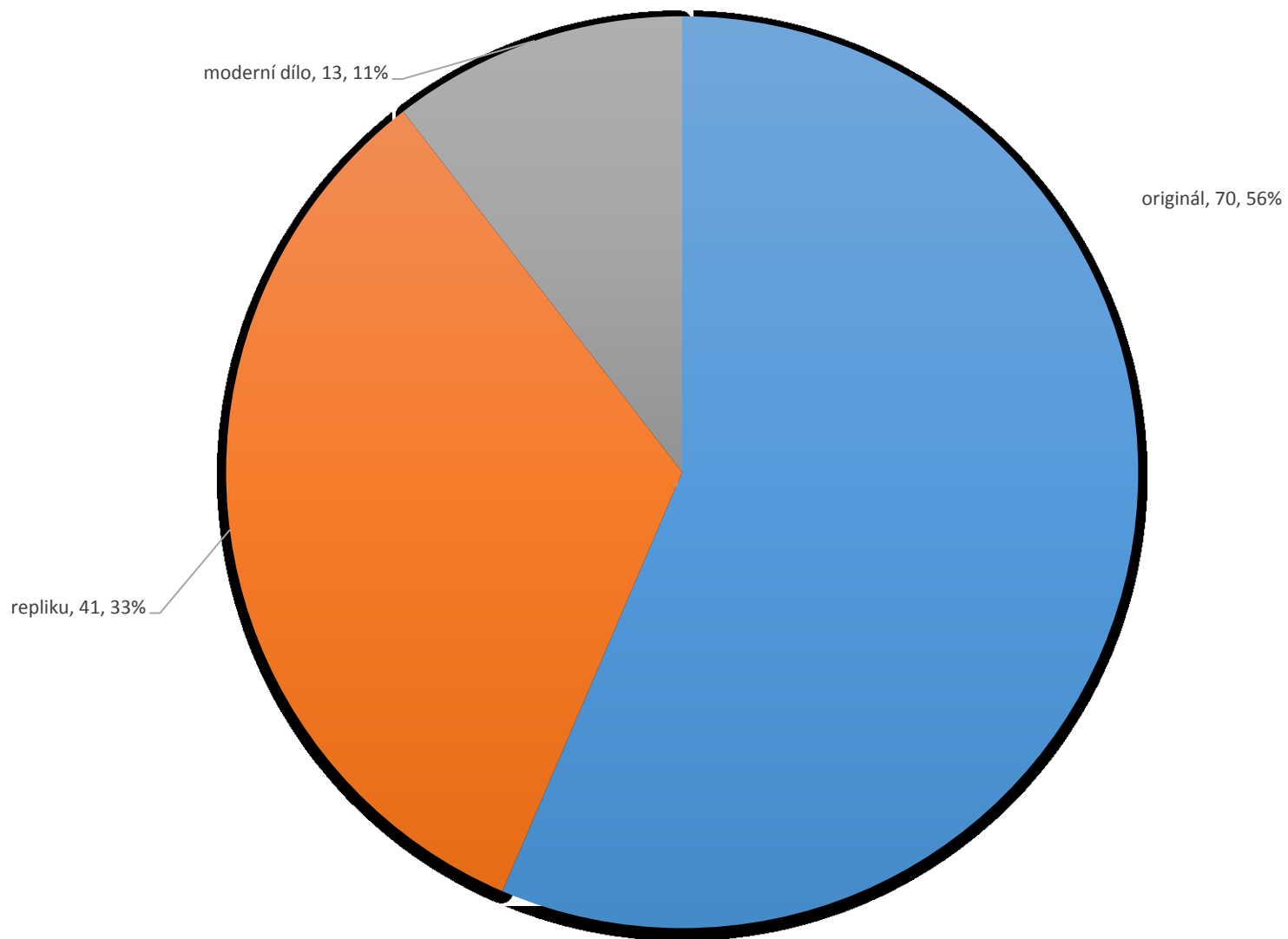
Bendlův Mariánský sloup (+originál hlavy Panny M a Šalounův Mistr Jan Hus

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze:

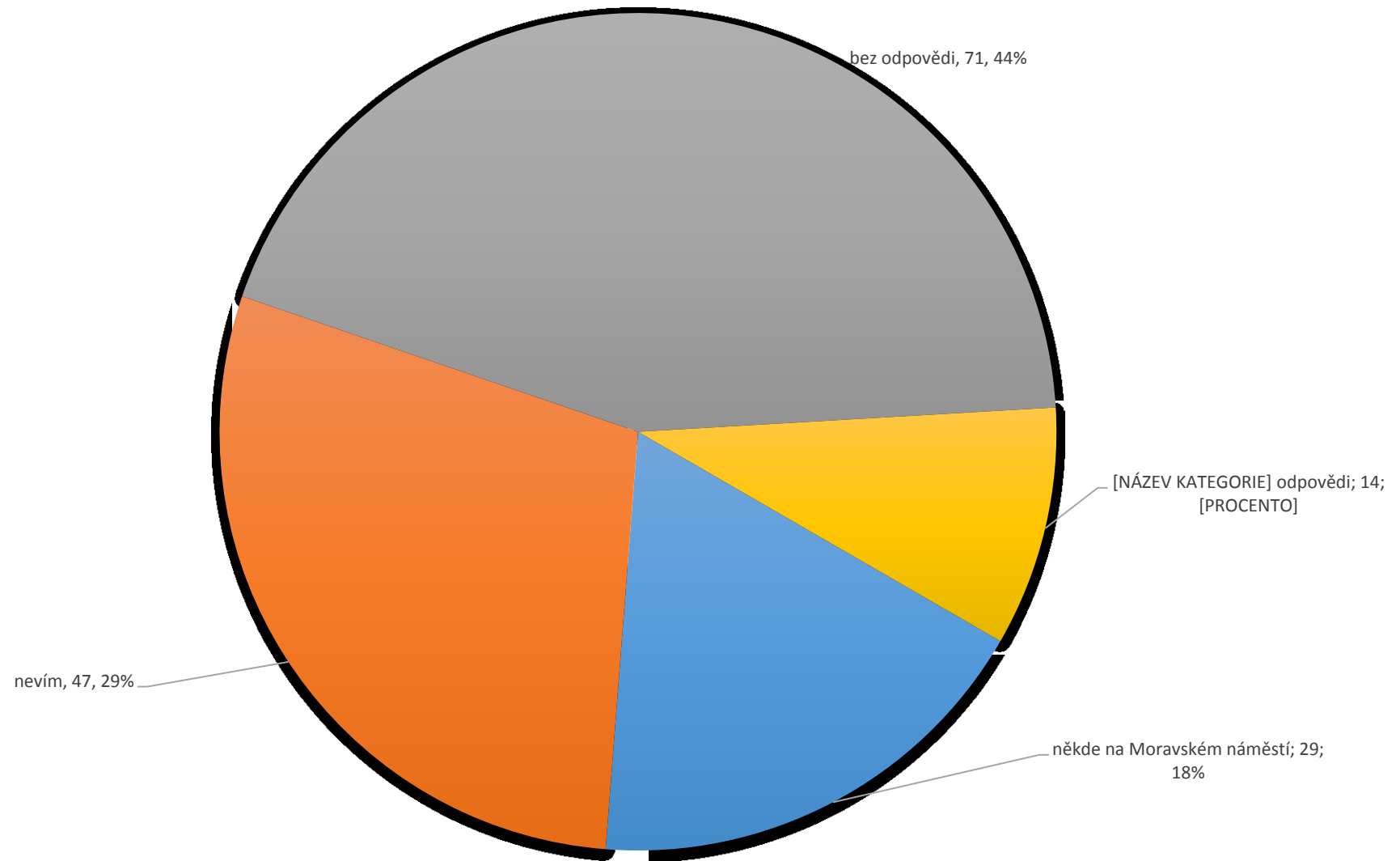
Pokud Mariánský sloup postavit, pak:

Anton Brenek: Josef II.

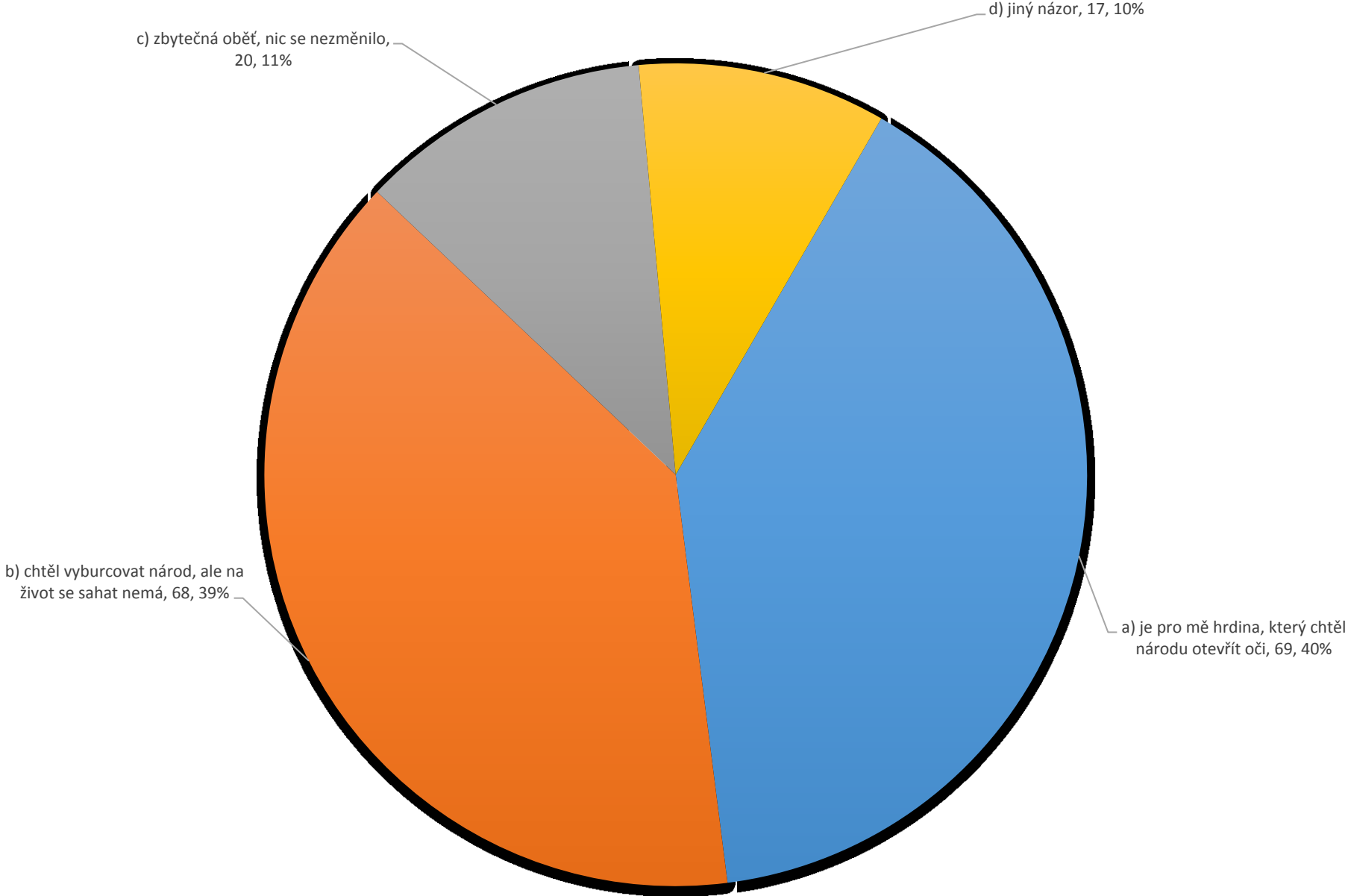
Kde stála v Brně socha Josefa II. (místo a objekt)

3 památníky Jana Palacha (jeden s J. Zajíčkem)

Jan Palach:

Nové památníky 2020

BRNO - CEJL

Poutní kostel Panny Marie Vítězné s ambity na Bílé hoře

Památník smíření v Aleji českých exulantů na Bílé hoře

Svatobořice – památník internačního tábora

SVATOBŮŘICE

Brno, Ústřední hřbitov, hrob Jaroslava Kursy

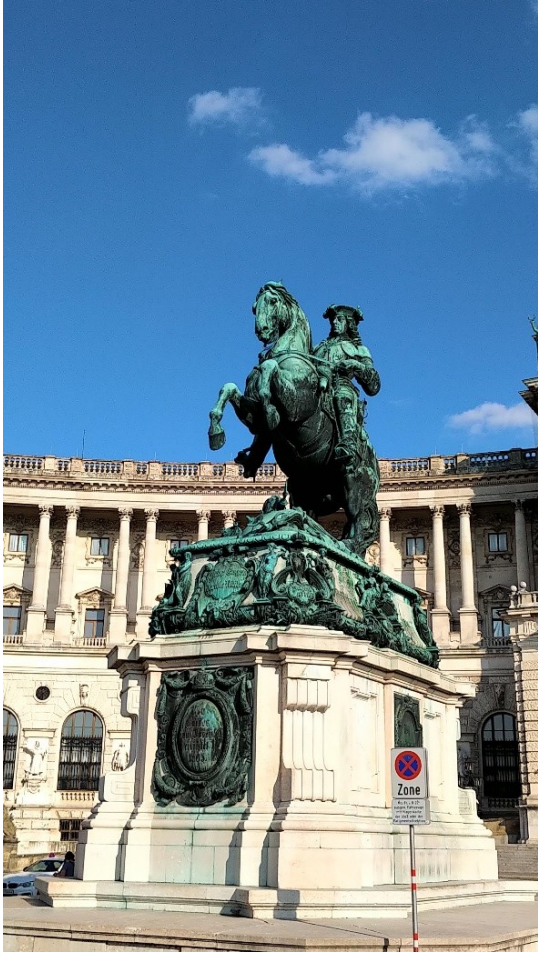
Kursův „čestný hrob“, původní stav

Vídeň

Politická korektnost nebo blbost? Dočká se Jan III. Sobiesky, zachránce křesťanské Evropy (1683) ve Vídni sochy??

Johann Gregor MENDEL (1910) – nově 2022

